

CÔNG TÁC BẢO TỒN VÀ PHÁT TRIỂN ÂM NHẠC DÂN GIAN CÁC DÂN TỘC CHĂM H'ROI, BA NA, Ê ĐÊ, TỈNH PHÚ YÊN

Trần Thị Hồng Vân

Trường Đại học Phú Yên

Email: tranthihongvan@pyu.edu.vn

Ngày nhận bài: 08/05/2020; Ngày nhận đăng: 10/06/2022

Tóm tắt

Các dân tộc Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê ở Phú Yên có một kho tàng âm nhạc dân gian rất phong phú và đa dạng, bao gồm các bản nhạc dùng trong các nghi lễ tín ngưỡng, những bài dân ca trữ tình phản ánh những sinh hoạt đời thường. Bên cạnh dân ca, họ có hệ nhạc khí vô cùng độc đáo và đa dạng. Đây là niềm tự hào và động lực để người dân bảo tồn, phát huy giá trị của loại hình âm nhạc này. Trong xã hội hiện nay, âm nhạc cổ truyền dân tộc đang có nguy cơ mai một dần trước xu thế hội nhập toàn cầu. Do vậy, vấn đề gìn giữ và phát huy những giá trị văn hóa dân tộc là việc làm vô cùng cần thiết và quan trọng.

Từ khóa: bảo tồn và phát triển âm nhạc dân gian, Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê, Phú Yên

Folk music of indigenous ethnic minorities in phu yen for conservation and development

Tran Thi Hong Van

Phu Yen University

Received: May 08, 2020; Accepted: June 10, 2022

Abstract

The ethnic groups of Cham H'roi, Bana and Ede in Phu Yen province have a rich and diverse folk music treasure, including the music used in religious rituals, and lyrical music reflecting their daily life. Besides folk songs, they also have extremely unique and diverse instrumental systems. This is the pride and motivation for the local people to preserve and promote the values of this music form. In today's society, traditional music is at risk of fading away from the trend of global integration. Therefore, the issue of preserving and promoting the national cultural values is an extremely necessary and important work.

Keywords: conservation and development of folk music, Cham H'roi, Bana, Ede, Phu Yen

1. Đặt vấn đề

Phú Yên có gần 30 dân tộc sống chung với nhau. Trong đó dân tộc Kinh chiếm 88%, các dân tộc thiểu số chiếm khoảng 12% bao gồm các dân tộc như Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê là những tộc người đã sống lâu đời trên đất Phú Yên nên thường được gọi là dân tộc bản địa Phú Yên. Sau ngày miền Nam được giải phóng, khi thành

lập huyện Sông Hinh (1986) còn có những dân tộc từ miền núi phía Bắc di cư vào vùng đất Sông Hinh như: Tày, Nùng, Dao, Sán Diu. Dân tộc Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê ở Phú Yên chủ yếu sống tập trung ở các huyện Đồng Xuân, Sơn Hòa, Sông Hinh và Phú Hòa. Đây là các huyện miền núi nằm phía tây của tỉnh Phú Yên.

Các dân tộc Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê ở

Phú Yên có một kho tàng âm nhạc cổ truyền rất phong phú bao gồm các bản nhạc dùng trong nghi lễ tín ngưỡng, những bài dân ca trữ tình phản ánh những sinh hoạt đời thường thể hiện tình yêu thiên nhiên, tình mẫu tử, tình yêu quê hương, đất nước, tình yêu nam nữ... Ngoài ra còn phần âm nhạc phụ họa cho các loại truyện thơ, anh hùng ca, sử thi cũng đóng một vai trò quan trọng. Bên cạnh dân ca, họ có hệ nhạc khí vô cùng độc đáo, phong phú và đa dạng. Đặc biệt bộ nhạc khí có giá trị độc đáo, sự phối hợp của hai dân tộc Chăm H'roi và Ba Na ở Phú Yên là bộ *Trống đôi, Cồng ba và Chiêng năm*.

2. Đặc điểm Âm nhạc dân gian các dân tộc Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê, tỉnh Phú Yên

Cũng như mọi loại hình nghệ thuật khác, âm nhạc luôn gắn bó chặt chẽ với lịch sử phát triển của dân tộc. Trong nền âm nhạc dân tộc có rất nhiều thể loại khác nhau như: Nhạc hát (dân ca), nhạc đàn (khí nhạc), múa. Dân tộc Việt Nam vốn có năng khiếu nghệ thuật và một truyền thống yêu âm nhạc từ rất lâu đời (Âm nhạc là món ăn tinh thần không thể thiếu trong cuộc sống của mỗi người). Bởi vậy, ông cha ta đã tận dụng mọi vật liệu, mọi thời gian, mọi cơ hội để sáng tạo trong âm nhạc. Tất cả các công việc, các hoạt động đều được nhân dân ta âm nhạc hóa và cứ thế làm phong phú thêm kho tàng âm nhạc dân gian.

Nằm trong dải đất Nam Trung Bộ, Phú Yên là tỉnh có kho tàng âm nhạc dân gian rất phong phú, đa dạng và bao gồm cả 30 dân tộc như Kinh, Ê Đê, Chăm H'roi, Ba Na, Tày, Nùng, Gia Rai, Mường, Răc Lây, Ngái, Xê Đăng, Sán Diu, Sán Chay, Tà Ôi, Khome, Thái, H'rê, M'Nông, H'Mông, Dao, Hà Nhì... Các dân tộc Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê rất yêu ca hát, với họ âm nhạc gắn bó với cuộc sống hằng ngày trong lao động sản xuất, trong tâm tư tình cảm và trong phong tục

tập quán. Ca hát đối với họ không chỉ là vấn đề giải trí mà là nhu cầu từ cuộc sống, tình cảm và tâm linh của mỗi con người và cả cộng đồng. Họ hát về nghi lễ, phong tục, hát về lao động sản xuất, hát về tình yêu đôi lứa, về những ước vọng tương lai..., với các thể loại như hát đối đáp, hát giao duyên để bày tỏ tình cảm nam nữ, hát Ay Ray, hát Ru, hát Chok... Dân ca các dân tộc Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê ở Phú Yên cũng hình thành và phát triển theo phong tục tập quán và sinh hoạt của người dân trong lao động. Gồm 2 bộ phận chính là dân ca trong nghi lễ, tín ngưỡng và dân ca trong sinh hoạt đời thường. Dân ca nghi lễ, tín ngưỡng ở người Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê, đều có hát sử thi và hát trong lễ bỏ mả, dân ca trong sinh hoạt đời thường của người dân nơi đây gắn với từng công việc cụ thể trong lao động sản xuất, trong các buổi hội hè... Những bài dân ca trong lao động nhằm để giảm bớt sự nặng nhọc và làm tăng tinh thần trong công việc. Trong sinh hoạt xã hội, các bài dân ca nói lên tâm tư tình cảm của con người với quê hương đất nước, nam nữ thổ lộ tình cảm dành cho nhau, tình làng nghĩa xóm, tinh thần tập thể...

Bên cạnh dân ca, hệ thống nhạc khí của các dân tộc, Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê, cũng vô cùng phong phú. Nó được người dân sáng tạo ra trong quá trình lao động, từ những vật dụng thô sơ trong cuộc sống hàng ngày như: Sắc, đồng, tre, nứa, da các loại động vật hoặc vỏ của các loại quả... họ đã chế tác ra các loại nhạc khí rất độc đáo như: chiêng, trống, kèn, sáo, các loại đàn... Các nhạc khí thường được người dân dùng để độc tấu, hòa tấu hoặc đệm hát... như: *Đinh goong, B'ro, Ka nhi, Sáo ngang, Đàn k'ni - Đinh Năm - Đinh Tak Tar...* Đặc biệt bộ nhạc khí *Trống đôi, Cồng ba và Chiêng năm* có giá trị độc đáo, là sự phối hợp của hai dân tộc Chăm H'roi và Ba Na ở Phú

Yên, đã được Bộ Văn hóa Thể thao và Du lịch công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể quốc gia. Đây là niềm tự hào và động lực để người dân bảo tồn, phát huy giá trị của loại nhạc cụ này.

Khi âm nhạc bác học chuyên nghiệp được sáng tác bởi các nhạc sĩ, các nhà soạn nhạc có trình độ, kiến thức nhất định về âm nhạc, được ghi chép đầy đủ lưu truyền một cách bài bản có hệ thống. Âm nhạc dân gian do người dân tạo ra một cách ngẫu hứng trong quá trình lao động, trong sinh hoạt đời thường, bằng niềm đam mê hay một phút ngẫu hứng trong công việc, họ đã hát lên những làn điệu dân ca phù hợp với công việc lao động. Hay trong cuộc sống hàng ngày, với những vật dụng quen thuộc như cây tre, cây nứa, quả bầu, quả bí hoặc mảnh da động vật mà họ săn bắt được... họ cũng có thể tạo ra những nhạc cụ tuyệt vời. Họ đã thể hiện những sáng tạo của mình bằng niềm đam mê, bằng những xúc cảm rất đời thường trong cuộc sống hàng ngày của họ. Chính những con người này, ngày nay chúng ta gọi họ là những nghệ nhân, là nhân chứng sống lưu truyền những bài hát bản nhạc dân gian cho chúng ta.

2.1. Thực trạng bảo tồn Âm nhạc dân gian các dân tộc Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê, tỉnh Phú Yên

Trong xã hội hiện nay, âm nhạc dân gian dân tộc đang có nguy cơ mai một dần trước xu thế hội nhập toàn cầu. Sự xâm nhập của các luồng văn hóa ngoại lai đã làm cho hồn cốt của văn hóa dân gian bản địa mờ dần bản sắc độc đáo của mình. Do vậy, vấn đề gìn giữ và phát huy những giá trị văn hóa dân tộc là việc làm vô cùng cần thiết và quan trọng. Nhưng những nghệ nhân người giữ hồn cho âm nhạc dân gian đang dần dà và mất đi theo thời gian. Thế hệ trẻ ngày nay được tiếp xúc với nhiều thể loại âm nhạc mới, âm nhạc nước ngoài du nhập...

đã dần dần quên đi những làn điệu dân ca, dân vũ, những bài công chiêng truyền thống mà thế hệ cha ông họ đã tạo nên từ hàng trăm năm qua... Đồng nghĩa với sự mai một của nền âm nhạc dân gian các dân tộc trước xu thế phát triển và hội nhập của xã hội.

2.2. Một số giải pháp công tác bảo tồn và phát triển.

Trong dân gian có một kho tàng âm nhạc rất phong phú và đa dạng. Nó được tồn tại đến ngày hôm nay thông qua việc truyền ngón và truyền khẩu. Nó được lưu truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác. Bên cạnh một số tư liệu đã được các tác giả đi trước sưu tầm và nghiên cứu, vẫn còn rất nhiều tư liệu chưa được sưu tầm và xuất bản. Vì vậy chúng tôi đưa ra một số giải pháp nhằm sưu tầm, bảo tồn và phát triển loại hình âm nhạc dân gian như sau:

- Tổ chức các buổi điền dã đến tận các địa phương, các buôn làng để nghiên cứu, sưu tầm và tìm hiểu về âm nhạc dân gian các tộc thiểu số. Tìm hiểu về văn hóa, phong tục tập quán cũng như văn hóa phi vật thể của họ, những gì họ còn lưu giữ và lưu giữ như thế nào.

- Chúng ta cần thu thập thông tin, quan sát, tham dự các cuộc hội hè, tế lễ của người dân địa phương (hoặc dân tộc thiểu số). Bởi trong các cuộc tế lễ hội hè của địa phương bao giờ cũng có âm nhạc dân gian nhằm phục vụ các cuộc tế lễ, vui chơi, hội hè và thể hiện bản sắc văn hóa của vùng miền đó.

- Phỏng vấn những nghệ nhân, các trưởng thôn, trưởng bản, những người dân địa phương với các thành phần và lứa tuổi khác nhau, những nhà quản lý văn hóa, những người làm công tác văn hóa cơ sở và khai thác điển giải của những chủ thể điển xưng trong lễ hội.

- Ghi âm, ghi hình, quay phim, chụp ảnh, thu âm, ký âm... các bài bản và ghi

chép lại các thao tác được thực hiện.

- Khai thác hồi ức của nghệ nhân và các vị cao niên của địa phương, phục dựng lại nét đặc trưng của âm nhạc dân gian vùng miền đó. Trên cơ sở những tư liệu đã được sưu tầm trong qua trình điền dã, chúng ta tiến hành phân tích, xử lý, ghi chép lại thành các bản thảo, các tổng phổ để đưa vào công trình và tiến hành các bước nghiên cứu tiếp theo.

- Địa phương thường xuyên tổ chức các cuộc thi, các câu lạc bộ sinh hoạt âm nhạc dân gian.

- Các phòng Văn hóa- Thông tin các huyện thị, nơi có nhiều đồng bào dân tộc thiểu số sinh sống nên mở các khóa đào tạo ngắn hạn về hát dân ca, hoặc lớp biểu diễn nhạc cụ dân tộc do chính các nghệ nhân tại địa phương tham gia truyền dạy.

- Đề ra cách lưu truyền âm nhạc dân gian trong giới trẻ. Trường học là nơi tốt nhất để truyền bá âm nhạc thông qua giảng dạy âm nhạc chính khóa, vui chơi âm nhạc và sinh hoạt ngoại khóa âm nhạc, để âm nhạc dân tộc có chỗ đứng trong nhà trường phổ thông.

- Các sở ban ngành khác trong địa

phương vận dụng các bài bản âm nhạc dân gian, đưa vào dàn dựng trong các chương trình nghệ thuật để tham gia các hội thi, hội diễn nhằm quảng bá nét đặc sắc âm nhạc dân gian đến với công chúng. Hoặc xây dựng các tour du lịch di sản văn hóa đến các vùng đồng bào dân tộc. Tổ chức các buổi biểu diễn hát dân ca, biểu diễn các loại nhạc cụ, công chiêng... để quảng bá nét đặc sắc âm nhạc dân gian của dân tộc địa phương mình đến khách du lịch.

3. Kết luận

Tìm hiểu nghiên cứu âm nhạc dân gian đòi hỏi phải có nhiều thời gian điền dã, sưu tầm, thu thập tư liệu... Đã có nhiều tác giả dày công nghiên cứu, sưu tầm, ghi chép lại. Vấn đề chúng tôi băn khoăn là cách bảo tồn và phát triển nó như thế nào, làm thế nào để âm nhạc dân tộc đến được với lớp trẻ, để truyền bá và giáo dục các em yêu thích, quý trọng và gìn giữ nó. Đồng thời, chúng tôi mong muốn có cơ chế để bảo vệ và phát triển nền âm nhạc dân gian các dân tộc Chăm H'roi, Ba Na, Ê Đê ở Phú Yên một cách khoa học, nhằm giữ gìn di sản văn hóa phi vật thể này trước nguy cơ mai một và biến mất theo thời gian□

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Bùi Ngọc Phúc (2016), *Âm nhạc cổ truyền tộc người Chăm*, Nxb Mĩ thuật.

Ka Sô Liêng (1997), *Địa chí dân tộc Ê đê Phú Yên*, Nxb Thời đại.

Lê Thế Vịnh (2010), *Văn hóa người Chăm H'roi tỉnh Phú Yên*, Nxb Dân trí.

Ly Sol - Linh Nga - Linh Nga Niê Kdam (2016), *Nghệ thuật múa dân gian các dân tộc thiểu số Tây Nguyên*, Nxb Sân khấu.

Lý Vân Linh - Linh Nga Niê Kdam (2007), *Nhạc cụ cổ truyền của người Ê đê Kpă*, Nxb Văn hóa dân tộc.